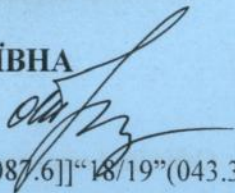

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

ТАРАСОВА ОКСАНА ОЛЕКСІЇВНА

УДК[168.522:[612.78:781.1.087.6]]“18/19”(043.3)

**ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА ЕВОЛЮЦІЯ
АРТИКУЛЯЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ
(на прикладі вокальних циклів ХІХ-ХХ сторіч)**

Спеціальність 17.00.01 – теорія та історія культури

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Харків – 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському
Міністерстві культури і мистецтв

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00761739 (X)

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, доцент
Польська Ірина Іллівна,
Харківська державна академія культури,
професор кафедри теорії музики та фортепіано

Офіційні опоненти доктор мистецтвознавства, професор
Стахевич Олександр Григорович,
Сумський державний педагогічний інститут
ім. А. С. Макаренка, завідувач кафедри
вокального мистецтва

кандидат мистецтвознавства, доцент
Уманець Ольга Віталіївна,
Національна юридична академія ім. Ярослава
Мудрого, доцент кафедри культурології
(м. Харків)

Провідна установа Харківський державний університет мистецтв
ім. І. П. Котляревського Міністерства культури
і мистецтв України, кафедра гармонії і
поліфонії (м. Харків)

Захист відбудеться "12" січня 2005 р. о 13 годині на
засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.807.01 у Харківській
державній академії культури за адресою: 61003, м. Харків,
Бурсацький спуск, 4.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Харківської
державної академії культури за адресою: 61003, м. Харків,
Бурсацький спуск, 4.

Автореферат розісланий "10" чудня 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Лошков Ю.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах проблемного поля духовної культури ХХ ст. втратила значимість усталена причинно-наслідкова система функціональних зв'язків внаслідок нових реалій, які зруйнували традиційну впевненість людства у детермінованості явищ. Від світу предметності, реальності, сюжетності мистецтво звернулося до суб'єктивованого внутрішнього світу людини – світу її настрою, емоцій, почуттів.

Переоцінка ціннісних орієнтацій людства на межі ХІХ-ХХ ст. обумовила пошук нових засобів художньої виразності у мистецтві, оскільки традиційних стало замало для втілення нових авторських концепцій. Кристалізація нового світогляду призвела до кардинальних змін співвідношення “центра” і “периферії” в системі художніх засобів.

Проекцією зміни світоглядного вектора, формування нової культурної парадигми в музичній композиції стали тенденції до виняткової текстологічної індивідуалізації і деталізації периферичних засобів музичної виразності, які до цього належали до сфери творчої свободи, – та до їх інтеграції в єдиному артикуляційному комплексі (далі – АК).

Саме в контексті музичної культури ХХ ст. АК набуває статусу специфічного концептуального компонента музичного тексту.

Актуальність дослідження обумовлена значною розбіжністю між зростанням ролі АК як феномена культури у творчій музичній практиці (композиторській і виконавській) – та недостатньою вивченістю цього явища в мистецтвознавстві.

Експерименти в області АК представляються одними з найбільш значних у становленні мови камерно-вокального мистецтва ХХ ст. Обраний аспект дослідження дозволяє по-новому висвітлити еволюцію вокального циклу, що обумовлена реалізацією моделей АК, закладених у тексті музичних творів.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана на кафедрі теорії музики та фортепіано ХДАК як складова частина базової теми ХДАК “Проблеми історії і теорії культури” та науково-дослідної теми кафедри теорії музики та фортепіано ХДАК “Українська та світова музична культура”, узгоджена з “Тематичним планом наукових досліджень Харківської державної академії культури на період 2001-2005 рр.”, затвердженим вченою радою ХДАК (протокол № 8 від 23.02.01 р.), і відповідає темі “Дослідження з проблем мистецтвознавства і фольклористики”. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради ХДАК (протокол № 9 від 30.01.04 р.).

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження – створення комплексної культурологічної концепції артикуляційного комплексу в камерно-вокальній музиці як художнього феномена.

Для дисертаційної концепції основними є понятійний, музично-культурологічний, історичний, комунікативно-психологічний, системно-функціональний аспекти. Культурний феномен АК досліджується на перехресті уявлень про артикуляцію як таку, з одного боку, та камерно-вокальну музику, – з іншого, і розглядається крізь призму його ролі в розвитку жанру вокального циклу у взаємозв'язках із суміжними музичними та іншими явищами.

Основні задачі дослідження:

- виявлення семантико-культурологічної специфіки АК як репрезентанта картини світу композиторів XIX-XX ст.;

- визначення змісту понятійного апарату, – зокрема понять “артикуляція”, “артикуляційний комплекс”, “артикуляційний контрапункт”, “артикуляційний резонанс”, “первинний код АК” та ін.;

- історична періодизація процесу еволюції АК у камерно-вокальних циклах, загальна характеристика його основних етапів;

- виявлення основних функцій АК у вокальних циклах XIX-XX ст.

Об'єкт дослідження – камерно-вокальна музика XIX-XX ст.

Предметом дослідження є артикуляційний комплекс в музиці як цілісний феномен культури, розглянутий на матеріалі вокальних циклів європейських композиторів XIX-XX ст.

Методи дослідження. Наукові положення дисертації аргументовані на рівні методології сучасної культурології і мистецтвознавства – історичного та теоретичного. Дослідження АК у камерно-вокальній музиці XIX-XX ст. здійснено на основі синтезу різних методологічних підходів:

- культурологічний підхід обумовив загальну концепцію роботи і зміст її розділів, присвячених аналізу АК у соціокультурному контексті;

- системний підхід обумовив усебічне дослідження АК як феномена культури;

- структурно-семіотичний підхід надав можливості виявити особливості взаємозв'язків знакової, семантичної і комунікативної сфер АК;

- історичний підхід є основою дослідження генезису та еволюції АК у камерно-вокальних циклах композиторів XIX-XX ст.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в створенні першої в українському мистецтвознавстві культурологічної концепції АК у камерно-вокальній музиці, в обґрунтуванні поняття “артикуляційний комплекс” як музичної універсалії. Вперше у вітчизняній музично-культурологічній науці здійснено синтетичне дослідження семантичної специфіки АК у вокальних циклах композиторів XIX-XX ст., розроблено модель АК та запропоновано спеціальну методологію аналізу сучасних камерно-вокальних творів.

Дисертантом висунуто низку типологічних класифікацій, а також наукові гіпотези:

- про семантичну специфіку АК в музиці та його роль в процесі виявлення концептуальної ідеї музичного твору;

- про існування первинного коду АК та його роль у відображенні художньої картини світу;
- про структуру АК та його основні функції (світоглядну, семантичну, композиційну, комунікативно-психологічну, стильову);
- про характер історико-культурної динаміки артикуляційного комплексу та основні стадії його текстологічної фіксації;
- про психологічні механізми функціонування АК у процесі художньої комунікативності та його роль у формуванні стереотипів музичного сприйняття;
- про специфіку АК як категорії композиторського і виконавського стилю в музиці;
- про набуття артикуляційним комплексом статусу композиційного засобу в музиці ХХ ст.

Матеріал дослідження. Джерелознавчою базою дисертації є нотні видання камерно-вокальних циклів видатних зарубіжних та вітчизняних композиторів ХІХ-ХХ ст. (Л. ван Бетховена, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Р. Вагнера, Ф. Листа, Ф. Пуленка, А. Шенберга, А. фон Веберна, М. Мусоргського, Д. Шостаковича, Г. Свиридова, А. Гавриліна, Е. Денісова, В. Сильвестрова та ін.) та теоретичні праці з філософії мистецтва, семіотики, загальної і музичної естетики, теорії і історії музики, психофізіології музичного виконавства.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути застосовані в трьох основних аспектах.

Науковий аспект, що демонструє методологію аналізу камерно-вокальної музики (насамперед, сучасної) шляхом виявлення особливостей її АК, відкриває перспективи подальшого дослідження специфіки історико-стилістичних моделей АК та загалом проблеми АК як музичної універсалиї.

Педагогічний аспект уможливує використання результатів дослідження у викладанні курсів: “Історія і теорія музики”, “Музична естетика”, “Історія української музики”, “Історія і теорія виконавського мистецтва”, “Вокальне мистецтво”, “Камерний ансамбль”, “Фортепіано”, “Концертмейстерська майстерність” тощо.

Творчий аспект полягає в використанні теоретичних положень і практичних висновків дисертації в музично-виконавській практиці, лекторській та музично-критичній діяльності, в подальших теоретичних розробках цієї проблематики.

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорювалася на кафедрах теорії і історії культури та теорії музики і фортепіано ХДАК.

Основні ідеї і положення дослідження були оприлюднені на 5 конференціях: міжнародній науково-теоретичній конференції “Духовна культура в інформаційному суспільстві” (Харків, 2002); конференції молодих науковців “Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття” (Харків,

2002); науковій конференції “Діалог традицій у музичному мистецтві на межі тисячоліть” (Донецьк, 2003); конференції молодих науковців “Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття” (Харків, 2003); міжнародній науковій конференції “Інформаційно-культурологічна та мистецька освіта: стан і перспективи” (Харків, 2004).

Публікації. За темою дослідження автором опубліковано чотири статті в фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура роботи. Дисертація складається із списку термінології, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків (20 сторінок). Обсяг роботи складає 214 сторінок, з них – 170 основного тексту. Список використаних джерел – 276 позицій (5 – іноземними мовами).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та його методологію, окреслено об’єкт і предмет дослідження, розкрито мету, задачі, наукову новизну і практичне значення роботи.

Перший розділ “Історіографія дослідження” складається з трьох підрозділів.

У першому підрозділі *“Артикуляційний комплекс як культурний феномен та предмет культурологічного дослідження”* визначено культурологічні засади дослідження, надано стислий огляд наукових праць з його проблематики. Основними аспектами розгляду є специфіка семіотичного моделювання текстів культури (Р. Барт, У. Еко, К. Леві-Строс, Ю. Лотман, Ч. Морріс, Ж. Піаже, Ч. Пірс, Б. Успенський), формування культурних парадигм (У. Еко, Г. Кун, О. Самойленко, О. Сокіл), застосування семіотичного підходу до музичних текстів (М. Арановський, Л. Березовчук, І. Земцовський, В. Медушевський, Г. Орлов, О. Самойленко, С. Шип), історичне становлення концепцій художнього хронотопу (М. Барг, М. Бахтін, Л. Бергер, Н. Герасимова-Персидська, Б. Мейлах, І. Польська), концепції людини в культурі модерну та постмодерну (В. Біблер, Н. Горюхіна, І. Іль’їн, П. Козловські, І. Маньковська, Х. Ортега-і-Гассет) тощо.

В аспекті аналізу історичного процесу трансформації в ХХ ст. ієрархічної системи засобів музичної виразності відстежено традицію музично-теоретичного осмислення культурної динаміки “периферія – центр” (Д. Дувірак, В. Задерацький, І. Коханик, М. Лобанова, В. Медушевський, В. Холопова, І. Шабунова). Підкреслено провідну роль тенденції до актуалізації в музичному мистецтві ХХ ст. периферійних засобів музичної виразності, зокрема артикуляції, та надання їм статусу композиційних засобів.

У другому підрозділі *“Історичне становлення теорії артикуляції”* розглянуто етимологію поняття “артикуляція”, а також специфіку його інтерпретацій у різних сферах наукової та мистецької думки (в лінгвістиці, психології, семіотиці, живопису, музиці тощо).

Запропоновано стислий огляд історичного становлення поняття “артикуляція” в головних сферах музичної теорії та практики ХІХ-ХХ ст. Розглянуто сучасний стан музикознавчої думки щодо артикуляції (фундаментальні дослідження І. Браудо, Л. Булатової, Л. Березовчук, О. Сокола, де артикуляція дефінована як спосіб виконавської вимови) та притаманні композиторському мистецтву ХХ ст. процеси створення “субстанції єдиного поля звука” (С. Курбатська) шляхом синтезу виконавських засобів музичної виразності.

Осмилення артикуляції як “концепції рухової активності” (Л. Березовчук) зумовило звернення дисертанта до теорії музичного виконавства (Л. Булатова, Ю. Вахраньов, І. Максимов, К. Мартінсен, В. Морозов, В. Москаленко, О. Стахевич, О. Шульпяков).

У третьому підрозділі *“Проблеми аналізу вокального циклу в музикознавстві ХХ ст.”* окреслено основні музично-аналітичні підходи до жанру вокального циклу.

Другий розділ “Методологічні і концептуальні основи дисертації” має два підрозділи.

У першому підрозділі *“Методологія дослідження”* розглянуто загальні методологічні засади дисертації та надано огляд основних методів, застосованих в окремих її розділах.

Методологія дисертаційного дослідження спирається на комплексний підхід до феномену АК, розглянутого на матеріалі динаміки вокального циклу.

У роботі використані методи культурології, діалектики, компаративізму, термінологічного і логіко-конструктивного аналізу, операціоналізації понять. Найважливіше значення у дисертації мають структурно-семіотичний, системний (структурно-функціональний) підходи, а також принципи антропоцентризму, історизму, детермінізму. Об’єкт і предмет дослідження розглянуто в семантико-культурологічному, феноменологічному, психолого-комунікативному, психофізіологічному аспектах.

Актуальними для пропонованого дослідження є, крім загальнонаукових, музикознавчі та лінгвістичні методи.

У другому підрозділі *“Артикуляційний комплекс як репрезентант художньої картини світу”* висунуто культурологічну концепцію артикуляційного комплексу в музиці.

Дисертантом запропоновано поняття “артикуляційний комплекс” та обґрунтовано необхідність його введення до наукового обігу.

Артикуляційний комплекс – це спосіб вимови, що втілюється у взаємодії трьох складових (знака – руху – комунікації), закодovаних у тексті музичного твору.

Знак репрезентується комплексом виконавських засобів музичної виразності і містить коди моторних рухів виконавця, розкодування яких у процесі музичної комунікації народжує конкретний тип музичного спілкування. У процесі комунікації та автокомунікації повідомлення сприймається за стереотипами сприйняття, заснованими на подібності чи контрасті моделей рухової активності транслятора (виконавця) і реципієнта (слухача). Окремий артикуляційний комплекс є системою музично-виразних засобів, яка опредмечує модель картини світу, втілену в музичному творі.

У процесі розробки зазначеної дефініції проаналізовано основні параметри АК (динамічний, агогічний, артикуляційний, тембровий) та провідні тенденції їх історичної динаміки, пов'язані з еволюційними процесами в текстологічній сфері музичного мистецтва. В історичній перспективі графічної фіксації виконавських засобів у XVIII-XX ст. визначено наявність висхідного вектора, пов'язаного з процесом виходу музичного твору на нові концептуальні і композиційні рівні, а також домінування тенденцій до інтеграції окремих параметрів АК.

Дисертантом введено також поняття “артикуляційні сегменти”, “артикуляційні ланцюги, хвилі й еволюції”, “артикуляційний контрапункт”, “артикуляційний резонанс”.

Артикуляційний сегмент – сполучення виконавських засобів, яке в музичному творі виконує функції теми. Застосування артикуляційних сегментів є засобом персоніфікації музичного тексту в музиці XX ст., зокрема у творах А. Веберна.

Артикуляційна (динамічна, агогічна) хвиля – це симетричне, урівноважене застосування опозиційних параметрів (*accelerando – ritenuto; crescendo – diminuendo* тощо). В музиці Нового часу склалася залежність артикуляційних хвиль від звуковисотності. Проте в мистецтві XX ст. обов'язковість взаємодії цих параметрів порушується, одночасно принцип артикуляційної хвилі екстраполюється на сферу музичного синтаксису, при цьому стає можливим абстрагування артикуляційної хвилі від звуковисотного ряду.

Артикуляційна (динамічна, агогічна) еволюція пов'язана з принципом “проростання засобу” за ступенем щільності або емоційної насиченості (*staccato – portamento – tenuto*). Артикуляційна еволюція є одним з параметрів виконавської драматургії на рівні внутрішньої структури тексту.

Артикуляційний ланцюг втілює принцип комплементарності різних параметрів АК, спільна дія яких спрямована на розкриття емоційного плану музичного твору та висвітлення його структури.

Артикуляційний контрапункт є вертикальним сполученням горизонтальних пластів, які репрезентують різні моделі АК. Артикуляційний контрапункт є, таким чином, ознакою співіснування в семантичному просторі твору двох або більше художніх світів із притаманним їм хронотопом.

Артикуляційний резонанс – це послідовне зіставлення моделей АК, ознака стереофонії музичного простору, що направляє виконавський пошук на шляхи тембрової розмаїтості (розщеплення, перетворення, зіставлення тембрів).

Визначено, що спосіб вимови обумовлює належний тип звуковидобування. Підкреслено особливе значення комплексу *моторних дій виконавця* для успішного функціонування моделі АК. Автором запропоновано загальну типологічну класифікацію виконавського звуковидобування, що спирається на артикуляційну специфіку. Згідно з цією класифікацією основними типами виконавського звуковидобування є: мовний (декламаційний), вокальний (кантиленний) та інструментальний. Мовному типу звуковидобування притаманні строкатість прийомів артикулювання, їх контрастні зіставлення; вокальному – домінування legato, домірність артикуляційних прийомів та плавність їх взаємопереходів; інструментальному – однакова артикуляція на тривалих ділянках форми.

Відзначено роль антропоморфних засад (співвіднесеності музичного синтаксису з ритмом людського подиху, пульсу, кроку, мови) у формуванні основних музичних параметрів Нового часу, що стало вузловим чинником кристалізації семантичного шару музичних творів, а також – принципів музичної комунікації. Підкреслено значення антропологічної природи музичного мистецтва у формуванні на основі фізіології музичного виконавства системи антропоморфних відповідностей первинних і вторинних засобів музичної виразності. Відзначено відповідність артикуляційного контуру музичного висловлення енергетичному контуру оповідальної фрази мовного повідомлення.

Дисертантом на основі семіотичного підходу введено поняття *первинного коду АК* – еталонного типу, що фіксує акустико-фізіологічні норми природного звуковидобування. Виявлено роль первинного коду АК у формуванні семантичного контексту твору на композиційному, інтерпретаційному і комунікативному рівнях.

На рівні музичної текстології відповідність музичної побудови первинному коду (природному звукоутворенню) не підлягала фіксації. В процесі комунікації вона виражала стереотип сприйняття Гармонії і Краси

Аналізуючи первинний код АК у ракурсі семіотичної тріади, автор дійшов висновків про те, що дотримання принципів природного антропоморфізму в побудові *синтаксичного* рівня музичної мови в процесі *інтерпретації і комунікації* (розкодування) викликає у реципієнта подібність рухової активності відповідно до ритму людського подиху та стереотипів сприйняття моделей мовного повідомлення, що призводить до народження комунікативної емоції естетичної насолоди та формування *семантичного* контексту, який втілює принципи Гармонії, Домірності, Естетичної

Досконалість, Краси. Підкреслено домінуючу роль зазначеного принципу в мистецтві класичної доби.

Вищезгаданий первинний код музично-виконавського звуковидобування є прикладом первинного кодування в практиці семіотичного моделювання культури. У практиці музичної композиції порушення такого коду втілюються у графемах музичного тексту, при цьому закономірними стають тенденції до актуалізації (XIX ст.) та навіть тотальної фіксації (XX ст.) параметрів АК.

Історико-культурна динаміка моделей АК визначається: 1) за концепцією рухової активності; 2) за типом хронотопу музичного твору.

Дисертантом запропоновано методологію музично-культурологічного аналізу художнього простору вокального циклу через виявлення основних тенденцій еволюції АК та його окремих параметрів.

Метою такого аналізу є виявлення картини світу, репрезентованої у вокальному циклі, шляхом побудови моделі АК.

Функціональну специфіку параметрів АК визначено шляхом синтаксичного, семантичного та комунікативного аналізу основних типів художньої взаємодії.

Формування єдиного комплексу виконавських засобів досліджено через особливості його інтегрованої дії стосовно: 1) первинного коду АК; 2) типу художнього хронотопу.

Згідно з запропонованою дисертантом типологічною класифікацією відносин АК до первинного коду, основними типами цих відносин є: нормативний, суб'єктивуючий, екзальтуючий та деформуючий. Запропоновано також систему відповідностей між зазначеними типами та характером певних художніх хронотопів (антропоморфним, суб'єктивним, стиснутим, розтягнутим, деформованим, поліфонічним). Виявлено специфічні ознаки прийомів артикуляційного резонансу й артикуляційного контрапункту.

У дисертації шляхом зазначеного музично-культурологічного аналізу побудовано концепцію художнього простору конкретного вокального циклу відповідно до картини світу, репрезентованої в ньому як уособлення історичного типу мислення (класицизму, романтизму, модернізму, постмодернізму).

У третьому розділі **“Формування і еволюція романтичної моделі артикуляційного комплексу в камерно-вокальних циклах XIX ст.”**, який має три підрозділи, артикуляційний комплекс доби романтизму аналізується через культурно-історичну динаміку становлення жанру вокального циклу.

У першому підрозділі – *“Соціокультурний генезис жанру камерно-вокального циклу (від класицизму до романтизму)”* – дисертантом розглянуто історичні детермінанти домінування вокальної музики на різних етапах становлення духовної культури та зміни її ціннісних орієнтирів. Аналізуються

соціокультурні передумови кристалізації жанру камерно-вокального циклу (початок XIX ст.) та специфічні ознаки художньої парадигми цієї доби: актуалізація особистісного чинника, його суб'єктивізація і камернізація, конфлікт між індивідом та суспільством (символіка двоесвіту), пріоритет колористики.

Відзначено низку художніх явищ у європейському мистецтві, що передували народженню досліджуваного жанру, серед яких: формування ідеї синтезу мистецтв та принципу наскрізної драматургії в романтичній літературі, тенденції до камернізації оперних форм і насичення їх динамікою наскрізного розвитку, загальноєвропейський розквіт міської пісенно-романсної лірики, пов'язаний з формуванням культури салону і домашнього музикування, реформа техніки сольного співу, подальше удосконалення виробництва фортепіано тощо.

Визначено основні тенденції історичного становлення жанру камерно-вокального циклу та специфіки АК в творчості композиторів XIX ст., які проаналізовано на прикладах вокальних циклів Бетховена (“До далекої улюбленої”) і Шумана (“Любов поета”), що репрезентують насамперед класичну та романтичну картини світу.

Другий підрозділ “Формування моделі АК раннього романтизму у вокальній творчості Л. Бетховена (цикл “До далекої улюбленої”)” присвячений висвітленню специфіки художнього простору зазначеного циклу, пов'язаної з поєднанням атрибутів класицистської та романтичної картин світу. Зовнішній сюжет поетичної форми відповідає класицистському принципу єдності часу, місця і дії, а розвиток внутрішнього сюжету детермінується реалізацією романтичного двоесвіту: “мрія – дійсність”.

Подвійність художньої картини світу втілюється і на рівні музичної мови. Тип співвідношення виконавських партій (дублювання) відбиває концепцію людини доби Просвітництва (людина в соціумі); у ритміко-фактурному розвитку теж застосовані формули, властиві класицизму.

Класична концепція, яка ґрунтується на спрямованості до ідеалу та абсолютної гармонії, втілена у бетховенському циклі через модель вокалізації (застосування нормативного первинного коду АК, домінування вокалізації над декламацією, синтаксичний та драматургічний збіг музичного та поетичного рядків тощо).

Класичні ознаки (урівноваженість динамічних та агогічних опозицій, поступовість їх взаємоперетворень; домінування відносних (*crescendo* – *diminuendo*), а не абсолютних (*forte*, *piano*) величин; збіг звуковисотного, агогічного та динамічного контурів) притаманні також моделі АК фортепіанної партії, що надає звучанню органічності та природності.

Одночасно у графемах АК висвітлюються деталі романтичного хронотопу, які виявляють психологічну динаміку розкриття образу ліричного героя.

Відбиття романтичних ідей на рівні засобів АК є й бетховенські порушення класичних канонів музичної мови. Проявами романтичного мислення є, зокрема: 1) втілення ідеї романтичного двоєсвіту через тембровий контраст педального і безпедального звучання; 2) відбиття символіки нереалізованого романтичного пориву та недосяжності ідеалу через деформацію первинного коду АК; 3) відбиття образів та інтонацій романтичного томління через комплекси динаміко-агогічних і педальних засобів; 4) прояви романтичної колористики, пов'язані з переосмисленням просторових категорій у музиці – динамічним трактуванням тону (співзвуччя), тембровим варіюванням тощо.

В вокальному циклі Бетховена АК стає важливою сферою, що поєднує класицистську та романтичну парадигми світосприйняття, і де повною мірою втілені майбутні установки романтизму. Дисертант дійшов висновків про те, що у камерно-вокальному циклі Бетховена “До далекої улюбленої” поряд із безумовними атрибутами класицистського мислення іманентно присутня і суто романтична концепція, що виявляється через специфіку моделі АК.

У третьому підрозділі (“Еволюція романтичної моделі АК у камерно-вокальній творчості Р. Шумана”) здійснено музично-культурологічний аналіз шуманівського циклу “Любов поета” в контексті романтичного світосприйняття та музичної мови. Шуманівська модель АК виражає культурно-історичну тенденцію “збільшеного суб’єктивізму”, специфіку романтичного хронотопу, феномен двоєсвіту, ідею недосяжності ідеалу.

Шуман формує специфічний хронотоп, де особливо щільний простір компенсується асюжетним, дискретним, споглядально-медитативним часом. На рівні музичної мови ці хронотопічні особливості кодуються через поліфонізацію фактури, артикуляційний контрапункт (вертикальний і горизонтальний), артикуляційний резонанс, вертикально-горизонтальні перетворення фактури, деформації первинного коду АК (*crescendo* до *piano*, *crescendo* до паузи), фактурне розмежування голосів завдяки артикуляційним лігам, темброву мелодію.

Ознаками суб’єктивного часу є *tempo rubato*, неквадратні синтаксичні структури, агогічні ланцюги та акценти, сюїтний принцип темпових змін, тональний енгармонізм як фактор психологічної перебудови.

Ідею романтичного двоєсвіту репрезентовано через: 1) застосування атрибутів барокового артикуляційного комплексу, яке виражає глобальну романтичну спрямованість на пошук ідеалу та спробу знаходження його в ціннісних орієнтаціях минулого – використання у № 6 барокових семантичних формул (бароковий пунктир, фігура хреста), терасної динаміки, органної педалі, артикуляційного контрапункту; 2) відображення романтичної опозиції “любов – смерть” як сполучення просторів буття і не-буття шляхом формування специфічного АК (№ 13 – тихі динамічні градації, формоутворююча функція прийому *crescendo* крізь паузи); 3) використання

опозиції елітарного та масового у мистецтві та включення відповідної моделі масової культури до контексту вишукано-витонченої музичної мови композитора (№ 11); 4) об'єктивацію моделі АК і поглинання суб'єктивного чиннику об'єктивним, формування нового суб'єктивного хронотопу ліричного героя шляхом симфонізації фінальних пісень циклу.

Суб'єктивуючий тип відносин до первинного коду АК втілюється через співвіднесення музичного синтаксису та емоційно-психологічного чинника (наприклад, обумовленість синтаксичних масштабів мелодики довготою вокального подиху, притаманного певному емоційному станові співака).

Визначається зростання ролі речитативу, прямої мови, атрибутами якої є низький регістр, уповільнений темп, тихе звучання, ладотональний контраст.

Дисертантом аналізується специфіка психологічної, формоутворюючої, драматургічної, комунікативної функцій АК у створенні авторської концепції даного циклу. Специфіка психологічної функції виражена, зокрема, через дію таких прийомів як: акустичне розщеплення енгармонічно рівного акордового тону, сполучення *ritenuto* і *crescendo* у передкульмінаційній зоні. Проявами формоутворюючої функції є специфіка використання артикуляційних (ліги сполучають артикуляційну і синтаксичну функції), динамічних (*crescendo* застосовується як фразувальна ліга), агогічних (агогічні ланцюги у №№ 2; 13; 16 вибудовують композицію другого порядку) чинників. Втіленням драматургічної функції є динамізація кульмінаційного куплета, використання літературного прийому драматичного зриву, посиленого образно-асоціативним контрастом. Комунікативна функція АК виявлена в особливостях взаємодії солістів, у сполученнях комунікативних механізмів прискорення і гальмування, зіставленні динамічної і тихої кульмінацій. Специфіка взаємодії співака і піаніста заснована на принципі дуєтної комплементарності, проявляється у циклі на технологічному (№ 4), синтаксичному (комплементарна артикуляція), семантичному (прийоми інтеграції та розщеплення тембру), акустичному (запізніле дублювання, темброва мелодія) рівнях.

Таким чином, романтична модель АК є адекватною способом світовідчуття романтичної доби. У межах функціонування цієї моделі композитором здійснено узгодження концепції з глобальними тенденціями романтизму як стильового напрямку в мистецтві. Підвищення ролі АК в романтичній камерно-вокальній музиці відбувається паралельно зростанню тенденції до “збільшеного індивідуалізму і суб'єктивізму” у динаміці культури.

Підкреслюється, що перевага суб'єктивуючого типу коду АК є важливим джерелом антропоцентризму романтичної моделі АК. Саме принцип психофізіологічної подібності формує емоцію співчуття, що є механізмом ототожнення суб'єкта інтерпретації з ліричним героєм.

У четвертому розділі “Артикуляційний комплекс як концептуальний компонент музичного тексту у мистецтві ХХ ст.”, який має три підрозділи,

надано загальну характеристику основних тенденцій і шляхів еволюції вокального циклу в минулому сторіччі.

У першому підрозділі *“Новий тип художнього світосприйняття у музичному мистецтві ХХ ст. та трансформація семантичної ролі АК”* відзначено, що плюралізм технік, методів, стилів, притаманний музичному мистецтву ХХ ст., є відображенням глобальних трансформацій суспільної свідомості. Початок ХХ ст. позначив межу вичерпання культурної парадигми, яка ще з доби Відродження детермінувала загальний напрям творчих пошуків у європейській культурі. Етап історії як процесу саморуку і самостановлення світу змінився етапом історії як наслідку діяльності численних суб’єктів.

Підкреслено надзвичайну актуалізацію проблеми вибору у мистецтві ХХ ст. – як епохи глобального експерименту, пошуку фундаменту до створення нових культурних парадигм. Такими парадигмами, що уособлюють типи художнього мислення, є модернізм (перша половина ХХ ст.) та постмодернізм (друга половина ХХ ст.).

Визначальними рисами культури модернізму є відмовлення від традиції, примат технології, плюралізм підходів, маргіналізм. Множинність підходів до проблеми хронотопу формує замкнуті художні простори, що відбивають домінування в культурі езопової картини світу. Наслідком регламентації виконавських засобів у процесі комунікації стає принцип відчуження, специфіка якого міститься в деформації первинного коду АК.

Процесами, адекватними відмовленню від духовних цінностей минулого, є у вокальному мистецтві деестетизація вокалу, та його індивідуалізація через мовну організацію музичного тексту. В історії вокального мистецтва позначено два основні напрями експериментів по переведенню мовних інтонацій у звуковисотний малюнок: 1) трансформація вокальної техніки, пов’язана з відтворенням характеру, персонажа, дії (Даргомижський, Мусоргський, Шенберг, Шостакович, Свиридов); 2) збереження в музичному контексті, що базується на мовних принципах організації, традиційних законів вокалізації, пов’язаних із втіленням узагальнених образів ліричних героїв (Вагнер, Верді, Веберн, Сильвестров).

Відзначено співіснування у другій половині ХХ ст. (постмодерн) безлічі парадигм світоспоглядання, що виражають різні форми прояву духовності, актуалізацію етичного підходу та поворот до нового антропоморфізму. Мистецтво постмодерну характеризує прагнення включити до своєї художньої орбіти весь світовий художній досвід. Типовою ознакою творів цього напрямку є принцип діалогу культур, який реалізується через сполучення в межах твору стильових, жанрових, артикуляційних моделей різних епох.

Визначено механізм втілення зазначених тенденцій на рівні музичної мови через дію принципу дистанції (духовного бар’єра) шляхом підсилення

розбіжності між ретроспективними тенденціями та подальшим розвитком композиційних технологій модернізму. В техніці музичної композиції відбувається, з одного боку, інтеграція параметрів АК у сонор, що стає основним організуючим чинником музичної тканини – та створюються, з іншого боку, стабільно-мобільні конструкції з елементами алеаторики.

Підкреслено інтенсивний розвиток у цей період жанру вокального циклу, зумовлений прагненням композиторів до максимальної індивідуалізації творчої манери в художньому відображенні дійсності, при цьому оперування знаками культур додає ліричній концепції вокального циклу позачасовий характер.

Аналізуються такі засоби втілення етичного принципу в вокальних циклах: 1) нівелювання індивідуального чинника шляхом зіставлення кантиленного та інструментального типів вокального звуковидобування (П. Булез, “Молоток без майстра”); 2) контраст змісту поетичного тексту та музичного контексту (І. Карабиць, “Три пісні Хіросими”); 3) втілення опозиції “духовна свобода – духовний гніт” через зіставлення екстравертної та інтровертної моделей АК (Е. Денісов, “На повороті”).

Другий підрозділ *“Концептуальна роль АК в музиці європейського модернізму”* присвячено розглядові вокального циклу А. Веберна “Три пісні на вірці Х. Йоне”, оп. 23. Підкреслюється роль натурфілософської ідеї космологічного метаморфоза – універсальної системи подібностей та відповідностей – як провідної ідеї творчості А. Веберна, втіленої на всіх рівнях музичної мови композитора через побудову структури з максимальним ступенем взаємозв'язку і співвіднесення її елементів, а також заміну функціональності симетрією.

Формування семантичних тропів знакової системи А. Веберна у зазначеному вокальному циклі здійснюється шляхом: 1) деформації первинного коду АК; 2) оперування регістром та щільністю як атрибутами хронотопу і семантичного поля тексту; 3) контрасту моделей АК як прояву натурфілософської системи відповідностей; 4) формування специфічних моделей рухової активності виконавця.

Підкреслено специфіку вокальної техніки Веберна, яка міститься, з одного боку, в збереженні класичних принципів вокалізації, а з іншого – у функціонуванні системи регістрових зіставлень, наслідком дії якої стають різноманітні темброві проєкції голосу, що відбивають специфіку просторової стереофонії творів композитора.

Аналізується специфіка стиснутого хронотопу Веберна, вираженого в горизонтальній площині музичного тексту через порушення законів антропоморфізму. Кожна “пуанта”, що зберігає парадигму первинного коду АК, осмислюється як Его-пространство. Множинність цих крапок, підпорядкованих принципу тембрової поліхромності, формує мультиплощину стереофонічного простору. Глибинна перспектива створюється зіставленнями регістрів і щільності, артикуляційним контрапунктом, артикуляційним

резонуванням, фактурними трансформаціями, виконавськими прийомами (артикулювання пауз, стрибків, форшлагів, а також прийом перехрещення рук).

Визначена драматургічна специфіка музики Веберна, котра обумовлена натурфілософською ідеєю про коловорот буття, осмислення часу як крапки, що збирає воедино всі моменти життя. Ознаками музичної драматургії циклу композитора є циклічність, рух по колу, специфіка кульмінацій, побудованих за принципом нагромадження, а не перетворення. Функціонування подібного типу драматургії обумовлено зокрема динамічними, агогічними, артикуляційними еволюціями, які найчастіше побудовані за принципом хвилі.

Аналізуються також артикуляційні сегменти, що кодують різні типи рухової активності виконавця і виконують у циклі тематичні функції, а їх взаємодія репрезентує розвиток “сюжету” твору.

У третьому підрозділі *“Роль артикуляційного комплексу у відображенні постмодерністської картини світу”* розглянуто вокальний цикл В. Сильвестрова *“Тихі пісні”*.

Особливістю художнього методу Сильвестрова, детермінованою постмодерністськими тенденціями, є різке зростання ролі фіксованих виконавських засобів, які формують унікальний авторський АК, що впливає на здійснення композиторської концепції.

Поетичний текст, мелодика та гармонія *“Тихих пісень”* є проявами культурної традиції романтизму. Проте АК виступає у музичній концепції твору з подвійними функціями: 1) чинника збереження традиції; 2) чинника, який створює для цієї традиції новий контекст через формування принципово нових виразних засобів.

Використані композитором прийоми звуковидобування принципово відрізняються від традиційних і в вокальній, і в фортепіанній партіях. За допомогою позначень АК Сильвестров кодує особливий тип фортепіанного туше, який зумовлює особливі рухові прийоми (неприродна та піаністично незручна висока позиція кисті і ліктя, виконання звуків мелодії *non legato* тощо). В межах традиційної романтичної мелодики шляхом деформації первинного коду АК, що передбачає неможливість роботи вокального апарата в звичному режимі, Сильвестров створює новий тип вокального тембру. Ці прийоми ведуть до *“відчуження”* змістів поезії, пов'язаних з цінностями романтичної культури.

Ефект “відчуження”, таким чином, обумовлюється не абстрактною концепцією неоромантизму, а зміною рухових стереотипів, що лежать в основі вокальної техніки і фортепіанного туше.

Виходячи з того, що рухи людини завжди реальні і можуть здійснюватися лише в теперішньому часі, зміст поетичних образів виявляється не більш, ніж ностальгією по романтизму, романтичною утопією.

Фактура силвестровської музики складна не тільки для піаністичного і вокального виконання, але і для слухачького сприйняття. Напружена рухова активність у контексті великого камерно-вокального твору починає виконувати образні функції: втілення поетичних образів і цінностей романтизму виявляється непосильним тягарем для сучасної людини.

В процесі дослідження циклу дисертант дійшов висновків, що “Тихі пісні” Силвестрова – це повний драматизму твір, що звучить на *pianissimo*, на *diminuendo* – динамічних нюансах, з якими в наш час звучить романтична епоха, її цінності й ідеали. У цьому творі Силвестров виступає як художник, що з пієтетом відноситься до романтичної традиції, віддає перевагу не іронії, не руйнуванню, а переживанню і переосмисленню культурної спадщини.

У висновках визначені основні наукові наслідки дослідження, накреслені перспективи їх практичного використання і подальшої теоретичної розробки.

Загальним підсумком дисертації є створення комплексної культурологічної концепції артикуляційного комплексу, яка ґрунтується на засадах антропоцентризму і містить теоретичну концепцію АК як художнього феномену та історичну концепцію генезису і еволюції АК у камерно-вокальних циклах композиторів XIX-XX ст.

Виявлено семантико-культурологічну специфіку АК як репрезентанта картини світу композиторів XIX-XX ст. Визначено роль АК у відбитті глобальних змін художніх стилів, історичних концепцій людини, загалом світоглядного вектора в культурі через кодування композиторами у музичному тексті певних концепцій рухової активності, пов’язаних з процесами інтерпретації та комунікації.

Поновлено понятійний апарат музикознавства шляхом термінологічного аналізу поняття “артикуляція”, введення до наукового обігу понять “артикуляційний комплекс”, “артикуляційний контрапункт”, “артикуляційний резонанс” тощо.

Підкреслено роль антропоморфічних засад у кристалізації семантичного шару музичних творів. Висунуто гіпотезу про існування первинного коду АК, запропоновано типізацію його історико-культурних трансформацій та виявлено систему відповідностей між зазначеними типами та характером певних художніх хронотопів.

Здійснено історичну періодизацію процесу еволюції АК у камерно-вокальних циклах, надано загальну характеристику його основних етапів. Визначено основні типи коду АК (нормативний, суб’єктивуючий, екзальтуючий, деформуєчий) та історично-стильову специфіку їх втілення: нормативний код АК в класицистських творах (стереотип сприйняття Гармонії і Краси); суб’єктивуючий код АК у творах композиторів-романтиків (стереотип емоції співчуття); екзальтація або деформація первинного коду АК у творах композиторів XX ст. (стереотип емоції відчуження).

Виявлено стадіальність еволюції процесу текстологічної АК, яка виражає культурно-історичну динаміку співвідношення “периферія – центр”, та його роль в зміні культурних парадигм.

Визначено новий статус АК як композиційного засобу та одного з основних чинників стильово- та формоутворення у музичному мистецтві ХХ ст. Виявлено структуру АК та його основні функції (світоглядну, семантичну, композиційну, комунікативно-психологічну, стильову) у камерно-вокальних циклах ХІХ-ХХ ст.

Важливим результатом дисертації є створення методології дослідження камерно-вокальних творів шляхом виявлення семантичної специфіки їх АК. На основі даної методології здійснено аналіз циклів Бетховена, Шумана, Веберна, Сильвестрова, які репрезентують класицистську, романтичну, модерністську, постмодерністську картини світу.

Практична цінність дисертації полягає в її науковому і методологічному значенні, в можливості використання матеріалів і висновків дослідження у багатьох сферах музичної науки, в практичній діяльності музикантів-виконавців та лекторів-музикознавців.

Перспективним для подальших розробок є розвиток логіко-філософських, лінгвістичних, естетичних, соціокультурних і психологічних аспектів проблематики артикуляційного комплексу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Тарасова О. О. Роль артикуляції в камерно-вокальній музиці ХХ ст. (на прикладі “Тихих песен” В. Сильвестрова) // *Культура України: Зб. наук. пр. Вип. 11. Мистецтвознавство. Філософія / Харк. держ. акад. культури; Відп. ред. М. В. Дяченко.* – Х.: ХДАК, 2003. – С. 95 – 103.
2. Тарасова О. А. Артикуляционные конструкции Антона Веберна // *Традиції та новачі у вищій архітектурно-художній освіті / Під заг. ред. Н. Є. Трегуб.* – Х.: ХДАДМ, 2003. – №1-2. – С. 40 – 42.
3. Тарасова О. О. Деякі ознаки артикуляційного почерку Л. ван Бетховена (вокальний цикл “До далекої улюбленої”) // *Культура України: Зб. наук. пр. Вип. 12. Філософія культури. Мистецтвознавство / Харк. держ. акад. культури; Відп. ред. М. В. Дяченко.* – Х.: ХДАК, 2003. – С. 206 – 215.
4. Тарасова О. А. Артикуляционный комплекс как фактор типологизации вокальных стилей ХХ в. // *Традиції та новачі у вищій архітектурно-художній освіті / Під заг. ред. Н. Є. Трегуб.* – Х.: ХДАДМ, 2003 – 2004. – № 5-6 (2003) – 3-4 (2004). – С. 7 – 9.
5. Тарасова О. А. Загадки артикуляції Бетховена (фрагмент Сонати ор. 110) // *Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття: Матеріали конф. молодих науковців, 17-19 квіт. 2002 р. / Відп. ред. І. В. Щербіна.* – Х.: ХДАК, 2002. – С. 60 – 61.

6. Тарасова О. О. Роль артикуляції в камерно-вокальній музиці ХХ ст. (на прикладі “Тихих песен” В. Сильвестрова) // Духовна культура в інформаційному суспільстві: Матеріали міжнар. наук.-теор. конф. / Під ред. проф. В. М. Шейка, проф. М. В. Дяченка, доц. І. О. Давидової. – Х.: ХДАК, 2002. – С. 159 – 160.

7. Тарасова О. А. Черты артикуляционного комплекса вокальных циклов эпохи романтизма. // Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття: Матеріали наук. конф. молодих учених, 16-18 квіт. 2003 р. / Харк. держ. акад. культури; Відп. ред. І. В. Щербіна. – Х.: ХДАК, 2003. – С. 84 – 85.

8. Тарасова О. А. Становление системы графической фиксации исполнительских средств музыкальной выразительности // Інформаційно-культурологічна та мистецька освіта: стан і перспективи: Матеріали міжнар. наук. конф. / Харк. держ. акад. культури; Під ред. проф. В. М. Шейка, проф. М. В. Дяченка, канд. пед. наук С. В. Сищенко. – Х.: ХДАК, 2004. – С. 217 – 219.

АНОТАЦІЇ

Тарасова О. О. Історико-культурна еволюція артикуляційного комплексу (на прикладі вокальних циклів ХІХ-ХХ сторіч). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.01 – теорія та історія культури. – Харківська державна академія культури. – Харків, 2004.

Дисертація присвячена проблемам артикуляції у музичному мистецтві. Створено цілісну теоретико-культурологічну концепцію артикуляційного комплексу (АК), яка ґрунтується на засадах антропоцентризму і містить теоретичну концепцію АК як культурного феномену та історичну концепцію генезису та еволюції АК у камерно-вокальних циклах композиторів ХІХ-ХХ ст.

Виявлено семантико-культурологічну специфіку АК як репрезентанта картини світу композиторів ХІХ-ХХ ст. Визначено роль АК у відбитті глобальних змін художніх стилів, історичних концепцій людини, загалом світоглядного вектора в культурі через кодування композиторами у музичному тексті певних концепцій рухової активності, пов'язаних з процесами інтерпретації та комунікації.

Поновлено понятійний апарат музикознавства шляхом термінологічного аналізу поняття “артикуляція”, введення до наукового обігу понять “артикуляційний комплекс”, “первинний код АК”, “артикуляційний контрапункт”, “артикуляційний резонанс” тощо.

Здійснено історичну періодизацію процесу еволюції АК у камерно-вокальних циклах, надано загальну характеристику його основних етапів.

Визначено новий статус АК як композиційного засобу та одного з основних чинників стильо- та формоутворення у музичному мистецтві ХХ ст. Виявлено структуру АК та його основні функції (світоглядну, семантичну, композиційну, комунікативно-психологічну, стильову) у камерно-вокальних циклах ХІХ-ХХ ст.

Важливим результатом дисертації є створення методології дослідження камерно-вокальних творів шляхом виявлення семантичної специфіки їх АК. На основі даної методології здійснено аналіз циклів Бетховена, Шумана, Веберна, Сильвестрова, які репрезентують класицистську, романтичну, модерністську, постмодерністську картини світу.

Ключові слова: артикуляційний комплекс, первинний код АК, артикуляційний контрапункт, артикуляційний резонанс, артикуляційні ланцюги, хвилі й еволюції, артикуляційні сегменти.

Тарасова О.А. Историко-культурная эволюция артикуляционного комплекса (на примере вокальных циклов ХІХ-ХХ столетий). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.01 – теория и история культуры. – Харьковская государственная академия культуры. – Харьков, 2004.

Диссертация посвящена проблемам артикуляции в музыке. Общим итогом диссертации стало создание комплексной культурологической концепции артикуляционного комплекса (АК), основанной на принципах антропоцентризма, которая включает теоретическую концепцию АК как художественного феномена и историческую концепцию генезиса и эволюции АК в камерно-вокальных циклах композиторов ХІХ-ХХ вв.

Вывялена семантико-культурологическая специфика АК как репрезентанта картины мира композиторов ХІХ-ХХ вв. Обозначена роль АК в отражении глобальных изменений художественных стилей, исторических концепций человека, мировоззренческого вектора в культуре путем кодирования композиторами в музыкальном тексте определенных концепций двигательной активности, связанных с процессами интерпретации и коммуникации.

Обновлен понятийный аппарат музыковедения путем терминологического анализа понятия “артикуляция”, введения в научный оборот понятий “артикуляционный комплекс”, “первичный код АК”, “артикуляционный контрапункт”, “артикуляционный резонанс” и т.д.

Подчеркнута роль антропоморфных факторов в кристаллизации семантического пласта музыкальных произведений. Выдвинута гипотеза о существовании первичного кода АК, предложена типизация его историко-

культурных трансформаций и выявлена система соответствий между обозначенными типами и характером определенных художественных хронотопов.

Осуществлена историческая периодизация процесса эволюции АК в камерно-вокальных циклах, охарактеризованы его основные этапы.

Выявлены стадийность эволюции процесса текстологической фиксации АК, которая выражает культурно-историческую динамику отношения “центр – периферия”, и его роль в чередовании культурных парадигм.

Обозначен новый статус АК как композиционного средства и одного из основных факторов стиле- и формообразования в музыкальном искусстве XX в. Выявлена структура АК и его основные функции (мировоззренческая, семантическая, композиционная, коммуникативно-психологическая, стилевая) в камерно-вокальных циклах XIX-XX вв.

Важным результатом диссертации является создание методологии исследования камерно-вокальных произведений путем выявления семантической специфики их АК. На основе данной методологии проанализированы циклы Бетховена, Шумана, Веберна, Сильвестрова, которые репрезентируют классицистскую, романтическую, модернистскую, постмодернистскую картины мира.

Ключевые слова: артикуляционный комплекс, первичный код АК, артикуляционный контрапункт, артикуляционный резонанс, артикуляционные цепи, волны, эволюции, артикуляционные сегменты.

Tarasova O.A. Historic-cultural evolution of articulation complex (the vocal circles of XIX-XX centuries). – Manuscript.

Thesis for a candidate's degree in art-criticism on a speciality 17.00.01 – Theory and history of culture. – Kharkiv State Academy of Culture. – Kharkiv, 2004.

The thesis is devoted to the problem of musical articulation. The complete theoretical and culturological conception was been created. The main principle of this conception is an antropocentrism. The general conception contains the theoretical conception of articulation complex (AC) as a phenomenon of culture and the historical conception of the development of chamber-vocal circles throw the action of articulation complex.

Semantic-culturological specific features of AC as a representative of the composers' picture of world was revealed. The role of AC in the reflection of global changes of art styles, historical human conceptions, world outlook vector in a culture was determined throw the composers' code of motive action, which connects with the interpretation and communication processes.

The limits of the theoretical conception of AC include the terminological analysis of the idea "articulation". The number of new terms were putting into scientific operation.

Historical periodization of the AC evolution process was realized.

The world outlook, semantic, composition, communication, style functions of the AC was been also investigated.

Key words: articulation complex, initial AC code, articulation kontrapunkt, articulation echo, articulation chains, waves, evolutions, articulation segments.

21
M N T

Підписано до друку 8.12. 2004 р. Формат 60x90/16.

Ум.друк.арк. 0,8. Обл.-вид.арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам.№ 213

Надрук. в множ. лаб. ХДАК
61003, Харків, Бурсацький спуск, 4.

451499

AB 61.541
MUSA
AB 61.541

МИСТ